

Carmelina Sánchez-Cutillas en el record

No és aquesta la millor ocasió per a parlar de l'obra d'una escriptora tan nostra i tan entranyable com Carmelina Sánchez-Cutillas, quan tot just fa tres dies escassos que ens va deixar i ens és difícil d'acostumar-nos a la seua pèrdua. No és fàcil d'oblidar la profunda sensació de la nostra insignificança i de la més que probable inutilitat de les nostres paraules. Amb tot, vull deixar una mínima constància d'allò que Carmelina va representar per a molts de nosaltres, per a molts dels qui, com ella, escrivim en català en aquestes terres del sud.

La seua obra com a escriptora no és gaire extensa: una magnífica novel·la, *Matèria de Bretanya* (1976), i uns quants llibres de poemes: *Un món rebel* (1964), *Conjugació en primera persona* (1969), *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta* (1976) i *Libre d'amic e amada* (1980), a més de diversos estudis sobre literatura i la història medieval, com ara *Lletres closes de Pere el Cerimoniós endreçades al Consell Valencià* (1967) o *Jaume Gassull, poeta satíric valencià del s. XV* (1971). I encara caldria afegir-hi alguns textos dispersos, com el breu i deliciós *divertimento A la reverent e honrada Sor Francina de Bellpuig, monja professa al Convent de la Puritat e Cara Cosina Nostra, de Sor Isabel de Villena, transcrita per Carmelina Sánchez-Cutillas*. Quan l'autora el va donar a conèixer el 21 de febrer del 1986, a la taula rodona que tancava el tercer seminari "Literatura de dones: una visió del món", organitzat per Isabel Robles i dirigit per Isabel Segura per al Departament de la Dona, la majoria dels assistents van quedar convençuts d'haver escoltat un text, desconegut fins a aquell moment, de l'autora del *Vita Christi*. Era evidentment la seua personal i heterodoxa aportació i la seua resposta al tema proposat. Davant la curiositat suscitada, Carmelina mateix es va encarregar, amb mitges paraules i sobreentesos i amb aquella ironia i sorna, intel·ligents i amables alhora, que la caracteritzaven, de deixar les coses aproximadament clares.

Carmelina Sánchez-Cutillas, una de les poques escriptores valencianes que va escriure en català durant la postguerra, va morir el 22 de febrer proppassat. L'autora de 'Matèria de Bretanya' va ser una figura clau en la literatura catalana.

Alguns estudiosos de la seua obra, com és el cas d'Enric Balaguer, han recordat de manera encertada que "Carmelina Sánchez-Cutillas és, sobretot, l'autora de *Matèria de Bretanya*" i serà recordada, probablement, com a autora d'aquesta novel·la, un autèntic *best-seller* en la producció literària valenciana dels darrers 25 anys del segle XX. Una obra que, a partir d'un conjunt d'estampes senzilles i directes, ens remet a la seua pròpia infantesa a Altea i la Marina Baixa. Aquest passat, recuperat mitjançant el record en el vessant mític, és el que, juntament amb la llegendaria petja que els herois clàssics van deixar en la geografia, es constitueix com a autèntica *matèria de Bretanya* per als personatges de la narració, per als pobladors d'aquella terra situada entre el Bèrnia, la Xortà, el Puigcampana i la mar, i per a la protagonista sobretot. I això és possible gràcies a l'estil directe i depurat de Carmelina, un estil i un lèxic que, en paraules de Pere Maria Orts, "són una delícia i una lliçó de saber fer en un conreu perfecte de la nostra llengua. El tractament del tema ho mereixia, perquè aquell poble, aquella contrada, conserva amb orgull una valencianitat absoluta en el ser, en el pensar i, sobretot, en l'idioma, i sentir-los parlar ja és tota una festa de l'elegància més autèntica.

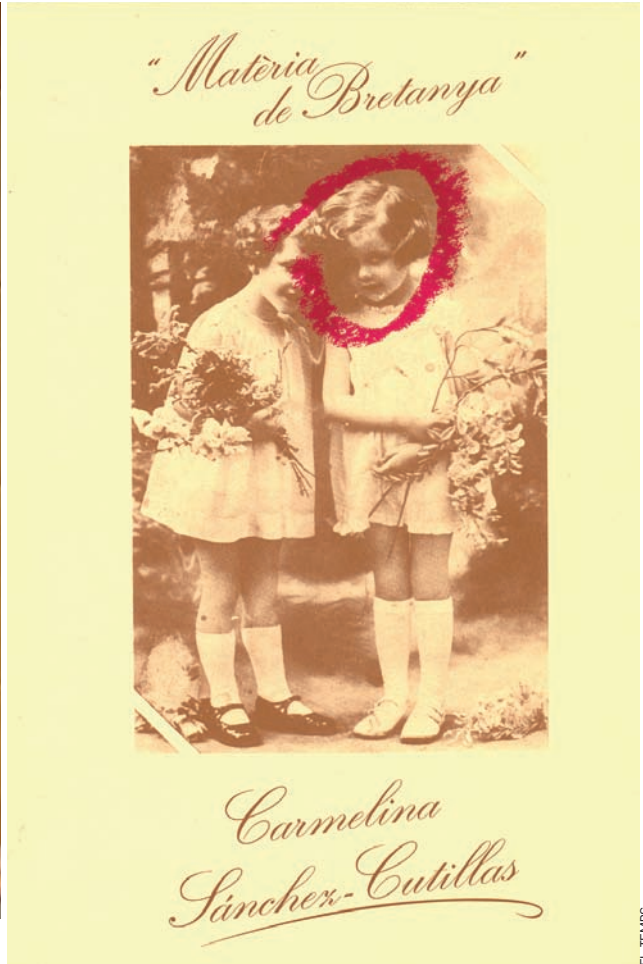
Tot això és ben cert, però cal no oblidar el conjunt de la seua literatura i de manera particular la seua poesia, molt més coherent i unitària d'allò que ens podria indicar una lectura apressada. La primera frase que se m'acut a l'hora de reflexionar sobre la seua obra poètica és afirmar que, més que referir-se a escoles i generacions, cal considerar-la com l'obra d'una autora independent –i això pense que hauria de ser vàlid per a la gran majoria d'escriptors–, que ha anat escrivint la seua aportació literària guiada sobretot per l'exigència de ser sincera amb ella mateixa en tant que escriptora i en tant que dona. I, així, el fet mateix d'escriure es revela com una necessitat i un testimoni de la seua condició a partir de la pròpia experiència: "Tinc por d'escriure, però... / no puc deixar d'escriure / per tanta cosa morta: / pel mite de la dona; / pel treball de la dona; / pel dolor de la dona; / per tanta cosa morta..." La lectura dels seues poemes perfila una figura molt representativa de la seua època, que des de casa seua i en la seua escriptura va viure tant la monotonia anihiladora com l'efervescència, les inquietuds i l'evolució dels darrers anys de la dictadura. I es qüestionà d'alguna manera, amb una evident consciència social i una nova manera d'entendre la llibertat, aquella societat estantissa i repressora.

El record com a eix vertebrador de la seua obra, però també la presència poètica de la quotidianitat, tal com ho havien posat en pràctica Ausiàs Marc i Vicent Andrés Estellés. En el cas de Carmelina, tanmateix, amb un punt important d'autoconsciència i rebel·lia, es tracta de la vida quotidiana de les dones tal com s'entenia fins fa ben poc: "Torcar la pols cada matí / és el cilici que portem / sobre la carn, i ens dol vivíssim / i molt aspre. I jo per consolar-me, / només per consolar-me, pense / que també podria ésser el ferm / motiu de la nostra rebel·lió."

Amb la mort de Sánchez-Cutillas hem perdut, a més d'una autèntica escriptora, una persona que deixa

A l'esquerra Carmelina Sánchez-Cutillas; a la dreta, la coberta del llibre *Matèria de Bretanya*, on apareix l'autora –amb un cercle roig– de petita.

una profunda emoció en tots els qui l'hem coneguda com a lectors o com a amics. Sempre recordarem la seua sensibilitat i la seua elegància, perquè Carmelina roman amb nosaltres en les seues proses i en els seus poemes. Vull acabar les meues paraules amb l'evocació d'alguns dels seus poemes, amb les seues pròpies paraules

que tant la defineixen com a mare i com a poetessa, fins i tot en aquests moments tan tristos: “Demà us diré la meua mort / quina és. Ara no puc, / perquè he de parar taula / i amanir el rostit / als qui confien en mi / i apleguen a migdia / cansats dels llibres i del tall.” O aquestes altres tan suggeridores i colpidores: “Jo tindrè una

mort incolora, com un riu antic sense baladres. I l'atzavara i els núvols i el blindatge fosc del vent, soterraran el meu nom a la cripta azòtica dels faunes. Però un jorn, a l'hora del seny del vaticini, tornarà als meus llavis el suc agredolç de la magrana.”

Jaume Pérez Montaner

